

KIŠA NA DAR

TAN TVAN ENG

Preveo
Milan Marković
 Laguna

Naslov originala

Tan Twan Eng

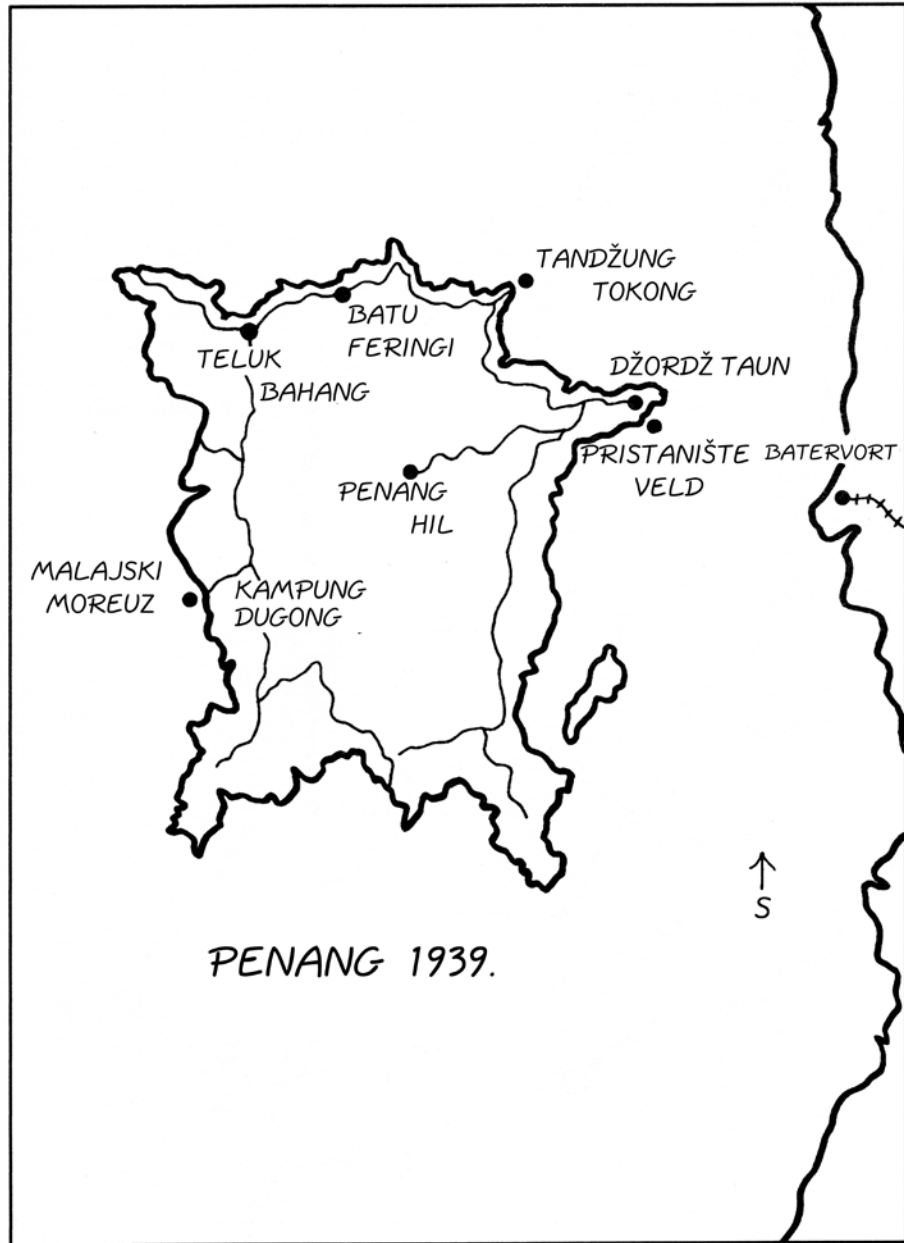
THE GIFT OF RAIN

Copyright © Tan Twan Eng, 2007

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mojim roditeljima,

En vir Regter AJ Buys wat my geleer het hoe om te lewe.



„Ja se gasim. Polako ali sigurno. Kao mornar koji posmatra obalu svog doma kako postepeno nestaje, gledam kako se moja prošlost polako udaljava. Moj stari život još plamti u meni, ali se sve veći njegov deo pretvara u pepeo sećanja.“

Ronilačko zvono i leptir
Žan-Dominik Bobi

KNJIGA PRVA

PRVO POGLAVLJE

Na rođenju sam dobio kišu na dar, reče mi jednom prastara proročica iz još starijeg hrama.

Bilo je to u vreme kada nisam verovao u proricanje sudbine, dok moj svet još ne behu ispunila čuda i tajne. Sada se više ne sećam kako je izgledala ta žena koja mi je pročitala lice i dodirivala linije na dlanu. Rekla je ono zbog čega je postojala na ovom svetu, onima kojima njena proročanstva behu namenjena, a zatim otišla, kao što svi mi odlazimo.

Znam da je u njenim rečima bilo istine, jer u mojoj mladosti kao da je uvek padala kiša. Bilo je dana surove žege, kad na nebu nije bilo ni oblaka, no jedini utisak koji i danas ostaje jeste taj o kiši koja pada iz nanosa niskih oblaka, tako da se krajolik razmrlja u neki kineski akvarel. Katkad je kiša tako često padala da sam se pitao kako to da boje koje me okružuju nikada ne blede, nikada se ne spiraju, a svet nije obojen zamućenim i plesnivim nijansama.

Blaga kiša skvasila je svet i onog dana kada sam upoznao Mičiko Murakami. Lilo je već nedelju dana, a ja sam znao da monsun donosi još padavina. Uobičajeni putevi u Penangu bili su već poplavljeni, a more je postalo sumorno sivo.

Te večeri, kiša je u jednom trenu popustila i prešla u gotovo neprimetnu izmaglicu, kao da se priprema za njen dolazak. Sve-tlost je gasnula i miris mokre trave razatkao se vazduhom kao nit, te se, s miomirisom cveća, upreo u složenu mirisnu tapiseriju. Bio sam na terasi, sam kao već mnogo godina unazad i, na ivici sna i jave, već sam sanjao drugi život. Zvona na vratima odjeknula su kroz kuću, neodlučno, zvukom neobičnim na mestu gde retko ko ulazi, poput mačke kad oprezno spusti šapu na stazu kojom inače ne ide.

Probudio sam se; udaljen u vremenu kao da sam slušao neka druga zvona, i ležao sam u stolici, zbunjen. Zbog silnog osećaja gubitka, nekoliko trenutaka nisam mogao da se pomerim. Onda sam ustao i naočare koje su mi počivale na grudima padoše na pločice. Sporo sam ih podigao, obrisao ih košuljom i našao pismo koje sam prethodno čitao kako leži ispod stolice. Bio je to poziv iz Društva penanških istoričara na obeležavanje pedesete godišnjice završetka Drugog svetskog rata. Nikada nisam otišao ni na jedan događaj u organizaciji ovog udruženja, no pozivnice su i dalje redovno stizale. Presavio sam pismo i ustao da otvorim vrata.

Bila je strpljiva žena, ili veoma sigurna da će me pronaći kod kuće. Pozvonila je samo jednom. Prošao sam zamračenim hodnicima i otvorio teška hrastova vrata. Pretpostavio sam da ima oko sedamdeset godina i da nije mnogo starija od mene. Bila je još lepa, odeće jednostavne koliko samo veoma skupa odeća može biti, kose fine i meke, zategnute u pundu. Uza se je imala jedan jedini mali kofer, te dugu i usku drvenu kutiju, koja joj beše prislonsjena uz nogu.

„Izvolite?“ , rekao sam.

Rekla mi je svoje ime puna nade, kao da smatra da je očekujem. Pa ipak, trebalo mi je nekoliko sekundi da pronađem pomen njenog imena u prostranstvima sećanja.

Slušao sam kako jedan čežnjiv glas govori o njoj samo jednom, davnih dana. Pokušao sam da smislim razlog da je odbijem, ali nije bilo niti jednog prihvatljivog, jer sam osećao da je ova žena, još u to vreme, krenula putem koji će je dovesti do vrata mog doma. Prihvatio sam ruku koju mi je pružila, a beše u rukavici. S malo

mesa i tananim, istaknutim kostima, njena ruka bila je nalik ptici, vrapcu koji se obgrlio krilima.

Klimnuo sam glavom, setno se nasmešio i poveo je kroz kuću, zastavši da upalim svetlo svaki put kada bismo ušli u sledeću prostoriju. Oblaci su rano doneli noć, a posluga beše već otišla kući. Mermerni podovi bili su hladni i upijali su studen iz vazduha, ali ne i odjek naših koraka.

Izašli smo na terasu, pa s nje krenuli u vrt. Prolazili smo kraj skupine mermernih statua – nekima su udovi bili polomljeni i popadali po travi oko njih, gde im je buđ razjedala sjaj, kao kakva neizlečiva kožna bolest. Pratila me je bez reči i mi stadosmo pod drvo kazuarine* što je raslo na ivici brežuljka odakle se pružao pogled na more. Ovo drvo, staro koliko i ja sam, čvornovato i umorno, vrlo nas je malo štitilo od kiše, jer nam je vetar kapljice vode s lišća istresao na lica.

„On počiva tamo“, rekao sam i uperio prst u ostrvo. Iako je od obale bilo udaljeno manje od dva kilometra, izgledalo je kao siva mrlja na moru, gotovo nevidljiva kroz laki kišni veo. Ma koliko da sam bio uznemiren njenim prisustvom, obaveza gostoprimstva ponukala me je da upitam: „Hoćete li ostati na večeri?“

Klimnula je glavom. Zatim, hitrim pokretom koji nije bio u skladu s njenim godinama, ona kleknu na mokru zemlju i čelom dodirnu travu. Tu sam je ostavio da se klanja grobu svog prijatelja. U tom trenu oboje smo znali da je tišina dovoljna. Kasnije će na red doći ono što treba reći.

Bilo je čudno kuvati za dvoje i morao sam sebe podsećati da udvostručim količinu namirnica. Kao i uvek kada kuvam, za mnom je ostao trag od otvorenih bočica sa začinima, dopola isečenog povrća, varjača, kašika i raznih tanjira s kojih se cede umaci i ulje. Marija, moja služavka, često se žali na nered koji ostavljam za sobom.

* Zimzeleno drvo poznato i kao „gvozdeno drvo“, karakteristično za jugoistočnu Aziju, Australiju i ostrva u zapadnom Pacifiku; može porasti do 35 metara. (Prim. prev.)

Takođe mi zvoca kako treba zameniti kuhinjske naprave, od kojih je većina predratne britanske proizvodnje i još dobro služi, iako uz priličnu buku i veoma jogunasto, poput starih engleskih inženjera rudarstva i plantažera koji svakodnevno sede u baru Penanškog plivačkog kluba, gde dremaju posle ručka.

Pogledao sam u vrt kroz velike kuhinjske prozore. Sada je stajala ispod drveta, nepomična, dok je vetar tresao grane i raspršivao po njoj mnoštvo svetlucah kapljica. Leđa su joj još uvek bila prava, ramena u istoj visini, bez žalosne povijenosti koju starost sa sobom nosi. Elastična koža nije popuštala pred borama na njenom licu i to joj je davalo izgled odlučne žene.

Bila je u dnevnoj sobi kada sam izašao iz kuhinje. Ova soba, u kojoj nikad nisam ništa promenio, imala je zidove obložene drvetom i gipsanu tavanicu sa ornamentima visoko u tami. Crne mermerne statue junaka rimske mitologije držale su lampe, koje su tek ovlaš osvetljavale uglove prostorije. Stolice su bile od teške burmanske tikovine, presvučene ispucalom kožom, a izobličila su ih pokolenja koja su na njima sedela. Moj pradedo je dao da ih izrade u Mandaleju kada je sagradio Istanu. Minjon klavir marke „šuman“ nalazio se u uglu. Starao sam se da uvek bude savršeno naštimovan, iako već mnogo godina niko nije zasvirao na njemu.

Proučavala je fotografije na zidu, možda u nadi da će na njima pronaći njegovo lice. Morala se razočarati. Nikada nisam fotografisao Endo-sana; među svim fotografijama koje smo napravili, nije bilo niti jedne na kojoj je on ili nas dvojica. Njegovo lice bilo je naslikano u mom sećanju.

Sada je pokazala jednu od fotografija. „*Aikikaj hombu dodžo?*“

Moje oči su pratile njen prst. „Da“, rekao sam.

Na fotografiji snimljenoj u sedištu Svetske aikido asocijacije, u delu Tokija koji se zove Šindžuku, bili smo ja i Morihej Uešiba, osnivač aikidoa. Nosio sam beli pamučni gi, kimono za trening, i hakama – tradicionalne crne pantalone kakve nose Japanci, i usredsređeno gledao u objektiv, kose još tamne. Naspram mojih sto osamdeset centimetara visine, O-sensej – Veliki učitelj, kako su ga zvali, izgledao je sićušno, kao kakvo dete, varljivo ranjiv.

„Još uvek podučavate?“

Odmahnuo sam glavom. „Više ne“, odgovorio sam na japanskom.

Ona je poimence navela neke ljude koje poznaje, sve same majstore visokog ranga. Klimnuo sam glavom u znak prepoznavanja na svako od ovih imena i neko vreme smo pričali o njima. Neki su umrli; neki su se, kao ja, povukli. Pa ipak su neki, iako u kasnim osamdesetim, nastavili da predano treniraju, kao što su to činili gotovo čitavog svog života.

Uperila je prst na drugu fotografiju. „Ovo mora da je vaš otac“, rekla je. „Ličite na njega.“

Pred sam rat naš je vozač fotografisao moju porodicu, u crno-beloj tehnici. Svi smo stajali ispred trema i sunčeva svetlost i more još su izbledeli plave oči mog oca, a zube posvetleli. Njegova pažljivo očešljana seda kosa delovala je kao da je deo odbleska na vedrom nebu.

„Bio je veoma zgodan“, rekla je.

Oko njega smo stajali mi: Edvard, Vilijem i Izabel, njegova deca iz prvog braka, i ja, sin iz poslednjeg, a svako od nas je nosio ponešto od njegovog lika na svom licu. Naši osmesi kao da su bili večni, kao da ćemo zauvek biti zajedno, nasmejani, puni ljubavi prema životu. Još se sećam tog dana i posle svih prohujalih godina. Bio je to jedan od retkih trenutaka kada sam se osećao delom svoje porodice.

„Vaša sestra?“, upitala je, prelazeći na sledeću fotografiju. Klimnuo sam glavom i pogledao Izabelu na balkonu njene sobe, s puškom u ruci, obraza odlučno uvučenih, dok svetlost koja dopire odozdo kao da je uzdiže. Gotovo da sam mogao osetiti blagi vetar koji joj nabira suknju.

„Fotografisana je na poslednjoj zabavi koju smo priredili“, rekao sam. „Pre nego što je rat sve uništio.“

Kiša je stala i ja sam predložio Mičiko da jedemo na terasi. Zahtevala je da mi pomogne da postavim sto i ja sam sklonio nadstrešnicu

da bi se videlo nebo. Seli smo pod komadić zvezdanog neba, ispod svetlucavog semena u oranici od oblaka.

Dobro je jela, uprkos tome što je obrok koji sam pripremio bio jednostavan. Takođe je bila zabavna; gotovo kao da smo se poznavali čitavog života. Srknula je čaj koji sam poslužio, iznenadila se i prinela šolju nosu. Pažljivo sam je motrio i pitao se da li će položiti test koji sam joj postavio.

„Aroma samotnog drveta“, rekla je, prepoznavši mešavinu koju sam specijalno uvezao iz Japana. „Ovaj čaj se brao na plantažama u blizini mog doma. Nakon rata se više nije mogao nabaviti, jer su zaravni na kojima je uspevao uništene.“

Na kraju obeda, ona uze vinsku čašu i gracioznim pokretom je podiže ka ostrvu. „Za Endo-sana“, tiho je rekla.

Klimnuo sam glavom. „Za Endo-sana.“

„Slušajte“, rekla je. „Čujete li ga?“

Sklopio sam oči i, da, čuo sam ga. Čuo sam ga kako diše. Nasmešio sam se slabašno. „On je uvek ovde, Mičiko. Zato ja, kud god da odem, uvek čeznem da se vratim ovamo.“

Uhvatila me je za ruku i ponovo osetih da je krhka poput ptice. Kada je progovorila, glas joj beše pun tuge. „Jadni moj prijatelju. Kako ste samo propatili.“

Pažljivo sam povukao ruku. „Svi smo mi patili, Mičiko. Endo-san više od svih.“

Sedeli smo u tišini. Svaki put kada bi talas zapljusnuo obalu, more bi uzdahnulo kao maratonac pred ciljem. More sam oduvek više voleo noću. Preko dana ono je veličanstveno, s talasima snažnim i glasnim, koji se obrušavaju na plažu nošeni silinom čitavog okeana. Ali kad dođe noć, ta snaga se istroši i talasi se kotrljaju do obale ravnodušno kao monah kad razmotava svitak.

A onda, tiho, ona poče da mi priča o svom životu. Govorila je brzo, prirodnom mešavinom japanskog i engleskog, a dva su se jezika preplitala poput niti različitih boja od kojih se plela njena priča.

„Ja sam udovica koja odnedavno nosi belu odoru. Moj muž Murakami Ozava preminuo je početkom ove godine.“

„Moje saučešće“, rekao sam, ne shvatajući kuda me ova priča vodi.

„Sa Ozavom sam bila pedeset pet godina u braku. On je bio vlasnik kompanije za proizvodnju električne opreme, veoma poznate kompanije. Kada je on umro, moj svet, čitav moj život, postao je najednom besmislen. Bila sam prepuštena samoj sebi; zatvorila sam se u svoj dom u Tokiju i izdvojila se od spoljnog sveta. Dane sam provodila u prostranim vrtovima, gde sam bosonoga hodala po šljunkovitim površima i kvarila krugove koje je uredno pravio Seki, naš baštovan. Nikada se nije žalio, već bi samo šare pravio iznova, dan za danom“, rekla je, izgubljenog pogleda.

Rekla mi je kako nije nalazila snage da se izbori sa svojim bolom. Što se drugih ljudi tiče, upravni odbor kompanije je pomahnitao, jer je ona od muža nasledila većinski udeo u kompaniji. Ogradila se od svih njih i nije primala pozive. Tišinu njenog doma remetio je jedino zastrašeni šapat posluge.

No spoljni svet se umešao. „Primila sam pismo od Endo-sana“, rekla je, a pokret kojim je skrenula pogled s mene, kao da joj pažnju privlači odblesak rose u travi, bio je tako neusiljen da bi svako drugi pomislio da je spontan.

Bio sam joj zahvalan na njenoj dobroti, iako sam uspeo da ovu vest primim staloženije no što je očekivala. „Kada ga je poslao?“, pitao sam.

„Pre više od pedeset godina, u proleće 1945“, rekla je uz osmeh. „Izronilo je iz prošlosti kao utvara. Možete li da zamislite put koji je prešlo? Pisao je o svom životu ovde i pisao je o vama.“

Pustio sam je da nam napuni čaše. Bio sam u Japanu dovoljno često da znam kako bi se uvredila da ja sipam piće.

„Ispričaću vam kako smo se upoznali“, rekla je nakon nekog vremena, kao da je dugo razmišljala o tome.

„Endo-san je radio za svog oca, uspešnog trgovca. On je zapravo već upravljao poslovima i putovao diljem Kine i do Hongkonga. Uveče je podučavao u školi aikidžucua u našem selu. Kako sam bila kći samuraja, od mene se očekivalo da odlično baratam mačem i, iznad svega, budem dobra u budžucuu – borbi golim rukama. Za

razliku od mojih sestara ja sam više volela budžucu nego časove muzike ili aranžiranja cveća.

U to vreme aikidžucu je bio tek veština u povelju; još nije bio uznapredovao u današnji aikido. Moj otac nije bio oduševljen njime, no čim sam otišla na jedan čas, čim sam videla te pokrete, znala sam da sam pronašla nešto od neprocenjive vrednosti. Mislim da vi znate šta sam osetila: bilo je to kao da je moje srce, koje je dugo čamilo u tami, na tren spazilo sunčevu svetlost i toplinu.“

Tiho se nasmejala. „Vrlo brzo sam počela da neobično cenim vreme koje provodim sa Endo-sanom. Školske drugarice strašno su me zadirkivale zbog onoga što sam osećala prema njemu. No, bez obzira na to, ja sam nastavila da sanjam i počela sam da živim u oblaku maštarija.

Pošto je bio najstariji sin, od njega se očekivalo da jednog dana preuzme od oca kompaniju. Veoma često je bio van zemlje. Kad god se vratio, doneo bi mi darove, iz Kine, Sijama, sa Filipina, jednom čak i tkanu maramu iz planina severne Indije.

Počeli smo redovno da se viđamo. Šetali bismo tako po plaži i posmatrali u daljini pagodu Mijadžima Tori, i često sam s njim pila čaj u paviljonu u parku, gde smo na jezeru hranili patke s pačićima koji su ih poslušno pratili u vrsti. Mislim da su to bili najsrećniji dani koje pamtim.

Moja početna očaranost njime sazrela je u nešto dublje i čvršće. Moj otac, sudija, nije odobravao naše prijateljstvo. Endo-san je, naravno, bio mnogo stariji od mene, i njegova porodica, iako prvo-bitno iz samurajskog staleža, bila je degradirana u status trgovaca, što je, kao što verovatno znate, veoma nizak položaj na našoj društvenoj lestvici. Njegov otac je odlučio da mnogobrojna gazdinstva i posede koji su pripadali porodici počne da koristi za sticanje dobiti. Bili su bogati, ali neprihvatljivi među aristokratijom.“

Povio sam se ka njoj jer nisam želeo da nešto propustim. Endo-san mi je tek letimično opisao svoje detinjstvo i nikada mi nije u potpunosti otkrio svoje poreklo. U godinama kad sam živio u Japanu, ja sam pokušao da se sam obavestim, ali bez mnogo uspeha, jer je čitava dokumentacija bila uništena. No sada, kada sam

o tome slušao od nje koja je tome bila svedok, moja znatiželja se ponovo probudila.

Primitila je moju zainteresovanost i nastavila.

„O tome da je otac Endo-sana nekada bio sudski činovnik koji je pao u nemilost mnogo se pričalo u našem selu. Međutim, ja uopšte nisam marila za to. Zapravo, to je samo ojačalo moja osećanja prema njemu i često bih veoma nepristojno odbrusila onima koji su mu klevetali porodicu.

Moj otac je smatrao da previše vremena provodim sa Endo-sanom, pa mi je zabranio da ga viđam.“ Odmahnula je glavom. „Kako smo mi samo slušali naše roditelje. Nije bilo ni govora da se oglušim na ono što mi je otac zapovedio. Plakala sam svake noći, jer to su za mene bili užasni dani.

I za Japan su to bili užasni dani. Da bismo opstali, morali smo postati vojnička nacija; vi ste proučavali japansku kulturu, tako da znate kako je to bilo. O, sve to skandiranje i uzvikivanje ratnih slogana, nasilni sukobi na ulicama između militarista i pacifista, zastrašujući marševi i demonstracije – kako sam samo mrzela sve to. Čula sam ih čak i u najdubljem snu.

Otac Endo-sana nije se slagao s militantnom strujom i javno je iznosio svoje mišljenje. Ovo je shvaćeno kao delovanje protiv cara, kao veleizdaja. Oca su mu poslali u zatvor, a njegovu porodicu izopštili. Stavovi Endo-sana podudarali su se sa stavovima njegovog oca, iako je on bio oprezniji kada je o njima govorio. Pa ipak, pokušali su da mu oduzmu život, ali on je istrajavao. Ovo je, mislim, delom zasluga njegovog senseja.“

Klimnuo sam glavom. Endo-sana je podučavao O-sensej Uešiba, poznati pacifista koji je, paradoksalno, bio jedan od najvećih japanskih majstora boričkih veština svih vremena. Setio sam se kada sam prvi put sreo O-senseja. On je tada bio u kasnim šezdesetim, i bio je bolestan, tek ga je neki mesec delio od smrti; pa ipak me je bacao po strunjači sve dok nisam ostao bez daha i dok mi se nije zavrtelo u glavi od padanja, a zglobovi me zabolili od uvrtanja.

Ispričao sam ovo Mičiko i ona se smejala. „I mene je bacao kao da sam krpena lutka.“

Ustala je i koraknula u noć, a zatim se okrenula ka meni i rekla: „Jednog dana, nekoliko meseci kasnije, pošto je Endo-san bio nekoliko nedelja odsutan, ponovo sam ga srela. Vraćala sam se kući s pijace, a on mi je prišao s leđa i rekao mi da ga sačekam na plaži, tamo gde smo tako često sedeli. Otišla sam kući, pretvarala se pred majkom da sam nešto zaboravila na pijaci, a onda sam trčala sve do plaže.

Ja sam njega prva ugledala. Bio je okrenut ka moru. Sunce je izgledalo kao da je izlilo boju u more, na njegovo lice i u oči. Kada sam stigla do njega, rekao mi je da odlazi iz Japana na nekoliko godina.

‘Kuda ideš?’, pitala sam ga.

‘Još ne znam. Želim da vidim sveta i da pronađem odgovore’, rekao je.

‘Odgovore na šta?’, pitala sam.

Odmahnuo je glavom. Onda mi je rekao da sanja čudne snove, snove o drugim životima, drugim zemljama. Nije hteo ništa više da mi kaže.

Rekla sam mu da ću ga čekati, ali on je tražio da ga ne čekam, da živim život koji je već zapisan za mene. Ako bih pokušala da uradim išta drugo, to bi bilo budalasto. Nije nam suđeno da budemo zajedno. Moja budućnost nije kraj njega.

Bila sam toliko besna na njega što tako govori. Rekla sam mu da je on *baka* – idiot. A znate, on se samo nasmešio i rekao da je to tačno.

To je bio poslednji put da sam ga videla. Kasnije sam čula da ga je vlada poslala negde u Aziju, u neku zemlju za koju nisam čak ni čula – Malaju.* Veoma čudno, mislila sam tada, da čovek koji se toliko protivio agresivnoj japanskoj vojnoj politici prihvati službu pri vladi.

Ali, kao što sam rekla, nikada ga više nisam videla, pa čak ni kada se nakratko vratio. Nisam mogla, koliko god da sam čeznula.

* Takođe poznata i kao Britanska Malaja; skupina državnica koje su se nalazile pod britanskom kolonijalnom vlašću na Malajskom poluostrvu. Od njih će kasnije nastati Malajska federacija. (Prim. prev.)

Otac je ugovorio moju udaju, a mene su podučavali kako da se brinem o svom budućem mužu i kako da mu vodim domaćinstvo. Ozava je, kao i Endo-san, bio zaposlen u porodičnoj firmi, koja je tada proizvodila elektronsku opremu za rat.“

Zastala je, i u njenom liku, prozirnom od uspomena, videh devojkicu kakva je nekada bila, i osetih blagu tugu zbog Endo-sana, zbog onoga što je odbacio.

„Nikada nisam prestala da mislim na njega“, rekla je.

Gurnuh unazad svoju stolicu, umoran od razgovora, uzrujan od osećanja koja je njen dolazak probudio u meni.

„Mogu li večeras ostati ovde?“, upitala je.

Nisam bio sklon da dozvolim drugoj osobi da poremeti moje životno ustrojstvo, koje se godinama pažljivo gradilo. Oduvek sam voleo samoću, a ono malo ljudi što je pokušalo da probije moju ogradu, uvek je ostajalo povređeno. Pogledao sam u more; Endo-san me nije savetovao, no to me nikada nije sprečavalo da od njega zatražim savet. Bilo je kasno, a taksi služba u Penangu bila je po zlu čuvena. Napokon sam klimnuo glavom.

Bila je svesna mog oklevanja. „Izvinite što sam vam na smetnji“, rekla je.

Na njeno izvinjenje sam odmahnuo rukom i ustao, trgnuvši se od ukočenosti u zglobovima, uz uobičajene zvuke pucketanja i krckanja u njima – simptome starosti i netreniranja. Stare povrede su stalno oglašavale istrošenost i bol, terajući me da poklekнем, što sam ja uvek odbijao.

Počeo sam da pospremam ostatke od naše večere i da slažem tanjire na male gomile.

„Da nemate njegovu fotografiju?“, upitala je dok mi je pomagala da tanjire odnesem u kuhinju.

U njenim očima sam video tanani tračak nade, poput slabog treptaja zvezde; odmahnuo sam glavom. „Nemam. Nikada se nismo fotografisali“, odgovorio sam, gledajući kako treptaj gasne u okeanu.

Klimnula je glavom. „Ni ja ga nisam fotografisala. U vreme kada je otišao iz Japana, u našem selu nije bilo fotoaparata. To je

tako ironično, stvarno jeste – kompanija mog muža danas proizvodi neke od najpoznatijih fotoaparata na svetu.“

Poveo sam je uz stepenice do jedne od udobnijih gostinskih soba. Nakon rata sam renovirao spavaće sobe, u pokušaju da počnem život ispočetka, i ponekad se pitam je li bilo potrebe za tim. Sobe uvek vidim onakve kakve su bile, čujem u njima zvuke kakvi su se nekada čuli i osećam mirise kao da su još ona vremena od pre pedeset godina. Neko me je jednom prilikom pitao ima li u Istani duhova i ja sam odgovorio: da, naravno da ima. Nije ni čudo što me ljudi retko posećuju.

Na odmorištu između dva niza stepenica, ona je zastala jer joj je pogled privukao zid u kojem beše probušena rupa.

„Izabela, moja sestra. Na ovom mestu je pucala u nekoga“, objasnio sam. Nikada nisam dao da se ožiljak na zidu ukloni.

Na ulazu u sobu naklonio sam se pred Mičiko i ona mi je uzvratila još dubljim naklonom. Ostavio sam je, a zatim polako hodao kroz kuću, zaključavao vrata, zatvarao prozore, gasio svetla jedno po jedno. Onda sam otišao do balkona svoje sobe. Bila je to ista soba koju sam imao otkako sam se rodio. Osetio sam kako se vreme proteže unazad, kako vijuga izvan vidokruga poput obale ogromnog zaliva. Koliko ljudi na ovom svetu može reći da je imalo istu sobu od rođenja – pa, u mom slučaju, verovatno do smrti.

Jaki vetrovi zbrisali su oblake s neba. Noć je postajala sveža i vedra, a brojni slojevi zvezda davali su tami nesamerljivu dubinu. Razmišljao sam o pismu koje je Mičiko primila od Endo-sana. Pedeset godina! Mora da je bilo napisano četiri godine pošto su Japanci okupirali Malaju, negde pred sam kraj rata. Haos koji je vladao u zaraćenim zemljama, paranoja, more koje su stalno nadzirali vojni brodovi i avioni, sve to je moglo biti razlog da se pismo izgubi. Pedeset nezamislivih godina prostiralo se kao veliki otrcani čaršav, izbledeo od sunca, koji leprša na vetru. Zar je toliko vremena proteklo?

Ponekad se čini da je proteklo i više.

Pod drevnom svetlošću hiljade zvezda nazirao sam Endo-sano ostrvo kako spava, uljuljkano u zagrljaju talasa. Odoleo sam svim ponudama onih koji su hteli da kupe to parče zemlje i brinuo

sam se da ostane čisto i onakvo kakvo jeste, s njegovom drvenom kućicom u zabranu drveća, čistinom na kojoj smo vežbali, plažom gde bi moj čamac uvek dotakao kopno.

Uspomene – to je sve što stari imaju. Mladi imaju nadanja i snove, dok starci u rukama drže ono što je od njih ostalo i pitaju se šta im se dogodilo sa životima. Te noći sam se temeljno osvrnuo na svoj život, od trenutaka lakomislene mladosti, preko bolnih i tragičnih ratnih godina, do samotnih decenija koje su usledile. Da, može se reći da sam život proživeo ako ne punim plućima, a onda skoro sasvim tako. Šta čovek više može da poželi? Retki su ljudi koji nadmaše svoje životne mogućnosti. Živeo sam, propustovao sam svet, a sada – kao isluženi sat – moj život laganije otkucava, kazaljke mu usporavaju, a on iskoračuje iz toka vremena. Ako čovek ostavi za sobom vreme, šta mu preostaje? Pa prošlost, naravno, koju godine postepeno odnose, kao što voda spira šljunak s rečnog dna.

Zrak svetionika u dubini Zaliva mesečine osvetljavao je noć. Evo ga gde svetli opet i opet i opet. Kada sam bio dečak, otac je meni i Izabeli, u retkim trenucima kada nije bio prezauzet poslom, pričao o tom svetioniku. Čak se sećam i imena čoveka koji je tada bio svetioničar – gospodin Dipak, čija je žena skočila sa svetionika i razbila se o stene kada je saznala da joj je bio neveran. Gospodin Dipak je već dugo bio mrtav, no svetionik je i dalje živeo, samotni morski stražar koji i dalje vrši svoju arhaičnu dužnost, i u ovo savremeno doba.

Napustio sam balkon i ušao u sobu da pokušam da odspavam. Te noći, kao i uvek, molio sam se da usnim Endo-sana.

Sledećeg jutra, za razliku od svih ostalih u proteklih pet godina, odlučio sam da ponovo treniram. U kredencu sam pronašao svoj gi, koji je Marija uredno ispeglala. Bio je to moj omiljeni gi, i dok sam ga razmotavao, za nos me je uštinuo dašak znoja koji se nikada nije mogao sasvim isprati.

Kada sam počeo da podučavam, dve prostorije u prizemlju Istane pretvorio sam u dodžo, mesto puta. Pod je obložen japanskom

borovinom, uglačanom do visokog sjaja, a zastrt debelim strunjačama. U maloj niši se nalazi tokonama – oltar s portretom O-senseja Uešibe i malenom vazom u koju su svakodnevno stavljeni sveži ljiljani. Zid sa ogledalima nalazi se naspram reda visokih staklenih vrata koja vode na travnjak i do mora.

Svoj razred sam ograničio na deset učenika i podučavao sam ih dok i sami nisu postigli viši nivo i otvorili sopstvene škole. Često smo putovali na seminare i skupove širom sveta, priređivali izložbe i otvorene časove i učili od drugih majstora. Bivši učenici su me povremeno zvali, pokušavajući da me ponovo privuku u taj svet. No ja sam odbijao i govorio sam im da sam se udaljio od Reke i Jezera, parafrazirajući kinesku izreku „*Toi čut kung vu*“, koja se koristi da bi se opisali ratnici koji su svojevolejno napustili svet nasilja da bi potražili mir.

Sedeći u *seiza* položaju, zadnjice položene na pete, počeo sam da meditiram. Ova veština mi se polako vraćala dok sam sedeo tu i osećao kako mi jutarnje sunce greje lice. Nakon dvadeset minuta uzeo sam svoj boken, podigao ga vodoravno obema rukama i naklonio se O-senseju. Onda sam se naklonio drvenom maču i vežbao zaseke. Boken se koristi na treningu, kada je prava katana nepraktična ili opasna. Ovo ne znači da to nije delotvorno oružje. Neki mačevaoci koje sam upoznao više vole ovaj mač nego metalno sečivo, a dobro je poznato da je Miyamoto Musaši, japanski svetac među mačevaocima, kretao u dvoboj protiv prave katane naoružan samo s dva drvena mača.

Moj boken bio je dugačak oko metar, a načinio ga je jedan zanatlija iz Šiokua, nadaleko čuven po veštini s kojom je obrađivao kedrovinu. Nekada sam vežbao pet hiljada zaseka dnevno, kroz protivnikovu glavu, odozgo i sa strane, presecanje na pola kroz torzo, od levog ramena do desnog kuka, i moje ruke su se kretale mahinalno, a rezovi su bili tako precizni da se ne bi čuo ni šapat dok drvo preseca vazduh. Ovog jutra sam prestao da brojim kada sam stigao do dve hiljade, ali moje telo je znalo i ja sam se posvetio tome i ništa nisam video, ali sam svega bio svestan. Svetlost mi je ispunila oči; svetlost je ispunila moje biće kao otelotvorenje načela usađenog u mene:

*Smirenost u pokretu,
Pokret u smirenosti.*

Kada sam završio, shvatio sam da naspram mene stoji Mičiko u svom kimonu za trening. Stavio sam mač preda se i naklonio mu se pre no što sam ga vratio na drveno postolje. Bez reči smo zajedno vežbali, samo golim rukama. Zbog toga što sam bio viši po rang, zahtevao sam da ja budem nage, onaj koji se brani i baca. Kao onaj ko napada – uke – ona je morala imati poverenja u mene da je neću povrediti niti upotrebiti preteranu silu. Endo-san mi je govorio kako je poverenje među partnerima na treningu temelj aikidoa, jer bi se bez njega uke plašio da gradi napade kakvi su neophodni da bi se tehnika usavršila.

Bila je izuzetno vešta, njeni ukemi padovi bili su meki i elegantni, a činilo se da joj ruke nikada ne udaraju o strunjaču kada apsorbuje silinu s kojom sam je bacao, već kao da je samo nežno miluju, poput lista koji padne na zemlju da bi ga lako digao i najmanji dah povetarca. Nije mi bila ni blizu po veštini, ali kad bolje razmislim, malo ih je takvih. Podučavao me je majstor, a imao sam prilike i da upotrebim svoje veštine. Nakon toga sam postao šihan, učitelj nad učiteljima. Zar tako nešto nije uobičajeno?

Očekivala je da zamenimo uloge i da joj dopustim da bude nage, kao što je običaj, ali ja sam odmahnuo glavom i ona se nije bunila. Kada smo završili, oboje nas je već bio oblio znoj, ubrzano smo disali, a srca su nam ludački lupala dok smo pokušavali da ih obuzdamo.

„Zaista ste dobri koliko ljudi govore“, rekla je dok je otirala lice ubrusom.

Odmahnuo sam glavom. „Nekada sam bio bolji.“ Duga neaktivnost je smanjila oštrinu mojih udaraca. No za šta su mi sada bile potrebne ove veštine? Ko će se tući sa mnom kada imam sedamdeset dve godine?

Pročitala mi je misli. „Vaš um je i dalje veoma jak“, rekla je. „Tome služi trening.“

Primitio sam pri jutarnjem svetlu koliko je mršava, ali sam se uzdržao da je ne pitam za zdravlje. Aikido uči čoveka da gleda i

oseća ispod površine i ja sam, kroz fizički kontakt pri zajedničkom treningu, osetio da ona nije dobro.

Lagani doručak, koji se sastojao od kaše i knedli, pojeli smo na terasi, u hladu loze pasulja. Marija je iznela poslužavnik na kome je bio čaj bo.* „Marija, ovo je madam Mičiko. Ostaće kod nas neko vreme.“

Mičiko me je pogledala, uzdignutih obrva.

„Svakako ne morate da budete u hotelu“, rekao sam, dok sam Mariji odmahivao da ide, a ona počinjala da se žali na nered u kuhinji. „Ostanite ovde. Idite do hotela i uzmite ostale stvari“, nastavio sam, uživajući u iznenađenosti na njenom licu, jer sam znao da sam je poremetio time što sam predvideo njene namere.

Želeo sam da saznam još o njenom detinjstvu, o životu koji je vodila uz Endo-sana. Takođe je bila i dobro društvo. Prošlo je mnogo vremena otkako sam tako otvoreno razgovarao s nekim. „Rado vas pozivam da ostanete nekoliko dana“, rekao sam. „Ipak, moram da vas pitam ovo: šta zapravo želite od mene?“

„Hoćete li me povesti do njegovog doma? Do ostrvceta o kom je pisao?“, pitala je.

Bio je to zahtev koji sam očekivao i kog sam se plašio. Zavalio sam se u stolicu od ratana. Postajalo je prilično toplo. Za razliku od prethodnog dana, na nebu nije bilo ni oblačka.

„Ne“, rekao sam napokon. „Ne mogu to da uradim.“ Nisam bio spreman da bilo koga drugog pustim u taj deo svog života koji sam delio sa Endo-sanom.

„Onda bih volela da znam šta se dogodilo sa Endo-sanom“, rekla je, prihvativši moje odbijanje s više dostojanstva – nalik na njene ukemi padove – no što sam ga ja imao kad sam ga izrekao.

„On je mrtav. Zašto to ponovo potežete? Čemu to?“

„On nije mrtav, ovde“, lako je dodirnula slepoočnicu. Malo je ćutala, a onda je nastavila: „Još je nešto stiglo zajedno s pismom koje je poslao.“

* Vrsta kineskog čaja koji se može konzumirati i tek pripremljen, ali i mnogo kasnije, nakon procesa fermentacije. (Prim. prev.)

Ušla je u kuću i vratila se sa uskom kutijom. Ta me je kutija uznemiravala od trenutka kada sam je prethodne večeri prvi put video. Trebalo je da odmah prepoznam taj oblik i dužinu, ali me je omotač zavarao. Sada sam odmah shvatio šta je unutra i borio sam se da sačuvam pribranost.

Pocepala je kartonski omotač i stavila kutiju na sto. „Slobodno je otvorite.“

„Znam šta je unutra“, rekao sam, a pogled mi se zaoštrio. Ali sam pružio ruku i otvorio kutiju i podigao Endo-sanov nagamicu mač s postelje od tkanine, gde je ležao. Tako često sam viđao kako ga on koristi, ali ovo je bio prvi put u životu da sam ga dodirnuo. Bilo je to jednostavno ali elegantno oružje, a crne lakovane korice koje su ga štatile, tako hladne i glatke pod mojim prstima, bile su proste, bez ikakvog ukrasa. Bio je gotovo isti kao moj, jedan iz para mačeva koje je iskovao čuveni kovač Nagamicu u poznom šesnaestom veku.

„Bio je strašno zapušten i zarđao kad sam ga napokon dobila. Dala sam ga penzionisanom kovaču mačeva da ga restaurira.“ Odmahnula je glavom. „U današnje vreme nema mnogo ljudi koji znaju kako se to radi. Tako izvanredan rad, možda Nagamicuovo najveće delo. Kovač je bio prilično počastvovan što će raditi na njemu. Sedam meseci ga je glancao, podmazivao, čistio. Na kraju nije hteo da primi nikakvu novčanu nadoknadu.“

Uzela ga je iz mojih ruku. „Sećate li se kada ste poslednji put videli Endo-sana da ga koristi?“, pitala je.

Skrenuo sam pogled. „I te kako“, prošaputao sam dok sam pokušavao da zaustavim iznenadnu bujicu sećanja, kao da je sam mač zasekao branu koju sam podigao. „I te kako se sećam.“

Podigla je pogled ka meni i šakom prekrila usta. „Nisam želela da vam nanese bol. Zaista mi je žao.“

„Kasnim na sastanak“, rekoh, ustajući od stola. Zapanjilo me je kada sam shvatio da se, i pored godina treniranja, osećam dezorijentisano. Njena poseta, naš razgovor, pojava Endo-sanovog mača – osećao sam se kao da me sve to zajedno napada. Da sve bude još teže, nije bilo opipljivog protivnika koga bih mogao zbaciti sa

sebe. Kratko sam stajao u mestu, pokušavajući da ponovo uspostavim ravnotežu.

Okrenula se prema meni. „Nisam ovde da vam naudim. Zaista želim da znam.“

„Odvešću vas do hotela“, rekao sam i ušao u kuću, ostavljajući je s mačem u rukama.

DRUGO POGLAVLJE

Odveo sam crni dajmler u Džordž Taun i ostavio je u hotelu *Istern i orijental* na Nordam roudu. Putevi su već bili puni automobila, a na ulicama su službenici već žurno išli od kioska s hranom do posla, noseći doručak, nasi lemak – pirinač s kokosom i slatku paštetu od sardele s karijem – umotan u lišće banane i novinsku hartiju. Motociklisti, pošast penanškog saobraćaja, bezobzirno su jurcali dok sam skretao u Bič strit. Ostavio sam Siku koji je radio kao vratar da mi parkira kola, a onda sam se popeo do kancelarije.

Firma *Haton i sinovi* se nalazila u istoj zgradi već više od jednog veka. Kompaniju je osnovao moj pradeda Grejam Haton, koji je na Istoku još uvek važio za legendu. Sada je zadržala tek delić nekadašnje slave, no to je i dalje bilo ugledno i unosno preduzeće. Za vreme rata, jedan ugao bele kamene zgrade raznela je bomba i nijansa kamena korišćenog za restauraciju nije mogla da se uklopi sa originalnom bojom. I dalje je taj deo izgledao kao mlada koža na zarasloj rani. Dok sam sedao za radni sto, ponovo sam bio svestan da ova kompanija pripada Endo-sanu koliko i mojoj porodici. Da nije bilo njegovog uticaja, firmu bi progutali Japanci. Koliko ju je puta štitio od njih? Nikada mi nije rekao.

Pročitao sam razne izveštaje, faksove i imejlove koji su prispeli preko vikenda. Kompanija je i dalje trgovala sirovinama s kojima